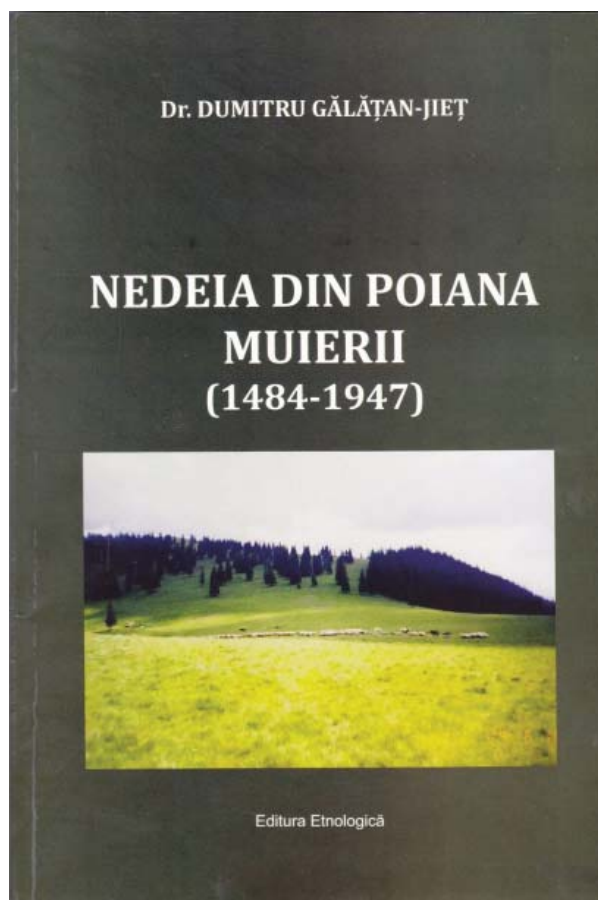

Dr. Dumitru Gălăţan-Jieţ despre nedeia din Poiana Muierii

Mihai Floarea

Apariţia editorială sprijinită material de Emil Părau şi Composesoratul „Obştea Jiană“ din Petrila intitulată *Nedeia din Poiana Muierii (1484-1947)* (Bucureşti, Editura Etnologică, 2021) semnată de dr. Dumitru Gălăţan-Jieţ, merită remarcată în primul rând ca act cultural exemplar într-o vreme de austeritate. În al doilea rând, consider admirabil constantul efort patriotic al unui medic stomatolog de a suplini munca de etnograf într-o zonă bogată folcloric a României (inexplicabil ignorată de specialişti). Pentru edificarea cititorilor acestor rînduri trebuie să precizez că pînă în prezent lui Dumitru Gălăţan-Jieţ i-a apărut numele pe alte douăzeci şi nouă de cărţi cu specific etnografic¹. Mi-e limpede în această situaţie cum lucrează Dumnezeu prin aleşi ai Săi chiar şi-n perioadele de criză, ca aceea pe care sîntem constrînşi s-o traversăm. În fine, conţinutul dezvoltat pe

¹ Iată cîteva titluri: *Tradiţii şi obiceiuri în satele din estul Văii Jiului*, Petroşani, Editura Focus, 2005; *Credinţe, datini şi superstiţii în satele din estul Văii Jiului*, Craiova, Editura Autograf M.J.M, 2006; *Momârlanii, ieri şi azi*, Editura M.J.M, 2007 (Diploma de excelenţă a Consiliului local al Primăriei Petrilei); *Momârlanii din Valea Jiului, album etnografic*, Editura M.J.M, 2008 (premiul Etnos al Tîrgului de carte de la Drobeta-Turnu Severin şi Premiul de etnografie şi folclor al Ligii Scriitorilor din România); *Piţărăii în Valea Jiului Petrila*, Editura Confluente, 2008 (Premiul „Ethnos“ al Ligii Scriitorilor din România – filiala Hunedoara); *Din lumea momârlanilor*, Petrila, Editura Confluente, 2009; *Riturile de trecere în ținutul momârlanilor. Naşterea*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2011; *Riturile de trecere în ținutul momârlanilor. Nunta*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2011; *Riturile de trecere în ținutul momârlanilor. Înmormântarea*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2012 (Premiul „Virtutea literară“ al Ligii Scriitorilor din România, filiala Hunedoara); *Graiul ienilor momârlani. Mic dicţionar*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2012; *Monografia etnografică a Ținului Momârlanilor*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2017; *Petrila – vatră de istorie şi tradiţie românească*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2019 (Diploma şi Medalia „Virtutea literară“ conferite de Liga Scriitorilor din România, filiala Hunedoara) etc.

219 de pagini cu aproape o sută de ilustrații – majoritatea color – constituie o reușită și un exemplu de urmat îndeosebi pentru tinerii etnografi ori folcloriști care bat la porțile afirmării.

În general, nedeile au avut un rol important în păstrarea, în (re)cunoașterea și-n răspîndirea unor manifestări folclorice – dansuri, cîntece, strigături, balade, legende, povești etc. – contribuind la consolidarea conștiinței naționale. Întîlnirile românilor din mai multe zone folclorice sub pretexte economice (tîrguri) și matrimoniale au avut influențe majore culturale – lingvistice, religioase, estetice – **frumosul** fiind implicit produselor artizanale din lemn ori ceramică, articolelor de îmbrăcăminte și chiar felului de prezentare a alimentelor. *Din Vîlcea, Săcele, Horezu veneau renumiții olari cu produsele lor din argilă, migălos lucrate. Așa s-a perpetuat din generație în generație cocoșul de Horezu, „cîntînd“ și la nedeile din Poiana Muierii* (p. 86). *Acolo veneau și călugări de la Mănăstirea Lanici și de la Polovragi, Crasna care vindeau iconițe, icoane, tămîie, lumînări, mir, mici cărți de rugăciuni, mai ales **Psaltiri și Visul Maicii Domnului*** (p. 87). „Festivalale pastorale“ – cum sînt numite de Alexandru Craiovean (cf. p. 108) – nedeile prilejuiau și etalarea portului popular: *De jur-împrejurul naturalului ring de joc, bătrînii sfătoși, cu plete albe, nedespărțiți nici acum de tradiționalele lor căciuli ciobănești, surîdeau cu nostalgie cînd surprindeau, în timpul vestitei învîrtite pe sub mîna, sub poalele ridicate în vînt, polițele cu pui continuate cu picioarele zvelte ale tinerelor* (pp. 108-109).

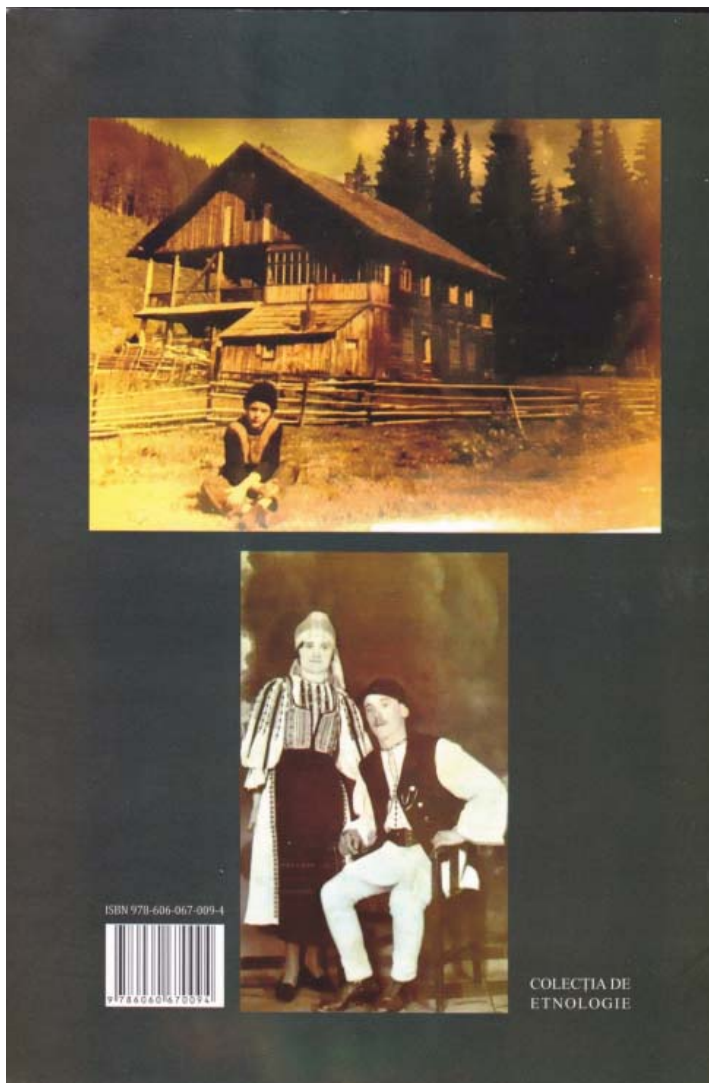
Atmosfera de petrecere e evocată pe alocuri cu talent narativ de autor:
Poiana parcă răgușește de chiuituri, strigături și fluierături în „dește“.
La jocul poenarilor se aude:

– *Foaie verde de negară,
 Să tot umbli-ntreagă țară
 Nu găsești fată mai faină
 Ca la noi pe la Poiană* (p. 109).

Cu realism, Dumitru Gălățan-Jieș notează în **Capitolul XII. Conflicte și bătăi la nedeile din Poiana Muierii** cîteva motive de *sfadă* apărute în satul tradițional: dispute la / după împărțirea averii, *intrarea pe hotar, glumele mai acide, bîrfele, calomnia, uneori chiar „minciunile“ momîrlănești strigate la joc, invidia, gelozia, ura ereditară* etc. Nu era o lume idilică; uneori era chiar foarte aspră, implicînd apărarea stînilor de fiare, învingerea unor lipsuri, a temperaturilor extreme ș.a. Principala armă ciobănească era boata. *De nimic nu mi-e frică, / Ca de boată cu verigă, / Și de unt cu mămăligă* – suna o strigătură / „minciună“ din satul Jieș (cf. p. 118). Ingeniozitatea îmbină în această mostră folclorică rimată, după cum putem observa, un adevăr și-o glumă, tonul fiind vesel-ironic. O vestită bătaie („ca la revoluția de la Bobîlna“ – o hiperboliza Negoii Petru din satul Cimpa într-o discuție cu etnograful din 2010) a fost cea din 1947. Ea s-a soldat cu întreruperea întrunirilor din Poiana Muierii 65 de ani – *o viață de om*, comentează nostalgic autorul (p. 134). În lungul interval alte locuri și-au asumat rolul esențial în viața rurală de munte: La Ghișe, la Lotru, la Gura Plaiului de la „Șesul Nedeii“, ori la „Șesul ăl Mare“. Rude ale nedeilor erau șezătorile, bunăoară cele de la stîna „Din

Mijloc“, care au avut, potrivit autorului, și rol educativ: *Copiii învățau să joace jieneasca, învățau „minciuni“ (strigături), învățau transmițându-și unii altora prin întrebări ghicitori, proverbe, cimilituri. Uneori se făceau chiar recenzii ale unor povestiri îndrăgite de copii și de tineret, se făceau glume și hazul era general. Oricum, caracterul acestor șezători era unul educativ, pe lângă care emisiunile de culturalizare ale unor televiziuni pălesc.* (V. p. 168).

În 2012, relansându-se păstoritul în muntele Poiana Muierii, a fost înviată și nedeia. Realizând, desigur, că *nihil sine Deo*, oierii din Cimpa, Răscoala și Tirici au renovat o cruce metalică ridicată în 1973, iar preotul parohiei Cimpa, Nicolae Negoii, alături de colegul său venit de la Hunedoara, Tiric Ioan, originar fiind din satul Tirici, au sfințit-o în 2012, ținând o slujbă similară și la noua stână construită în Poiană. *S-ar putea ca firul nedeilor de altădată să se fi reînnoțat și să devină ceva obișnuit pentru anii următori* – scrie optimist Dumitru Gălățan-Jieț (p. 151). Pasul următor a fost construirea, tot aici, a unui altar de vară, la care o primă Sfințită Liturghie s-a oficiat în 20 cuprator 2017. Mai mult, composesoratul „Obștea Jiană“ Petrila a hotărât ridicarea câte unei cruci în fiecare munte: Măgura, Muncelul Jiețului, Muncelul Dobrăii, Muncelul Birăonilor, Dobraia, Dealul Popii, Prislop. Convingătoare fotografii inserate la pagina 157 a cărții

autorul îi adaugă amănuntele: *Crucile au fost confecționate din lemn de stejar rotund având înălțimea de patru metri și au fost montate într-un soclu cu înălțimea de un metru, format din lespezi de piatră consolidate cu ciment. Crucile au fost sfințite de preoți în fiecare munte în zilele când a fost măsuratul oilor.*

Înainte de a-mi finaliza succinta prezentare a cărții, am obligația de a menționa cu emoție un nume creștinesc: Emil Ilie Părău. El a ridicat la Straja o cruce metalică de 18,6 metri cu o anvergură de 9 metri, iluminată nocturn, pe un mic platou. Puțin mai jos, *în trei luni, trei săptămîni și trei zile* (cf. p. 172) a fost ridicat un schit la care se ajunge din șosea printr-un tunel de 54 metri, lat de trei metri. Iată amănunțele: *Are tot calendarul ortodox pictat pe peretele din stînga, pe luni și pe zile, iar o candelă reglabilă (itinerantă) arde în fiecare zi în dreptul sfîntului zilei. / Pe partea dreaptă sînt pictate cele douăsprezece praznice împărătești, sfinții români și sfinții cu moaște în țara noastră. Pe bolta tunelului, pînă la jumătate sînt pictate scene din **Vechiul Testament** iar în cealaltă jumătate scene din **Noul Testament**. / Pictura tunelului a fost făcută de Petru Dănuț din județul Arad între anii 2005-2007. Toată lucrarea a fost făcută pe cheltuiala ctitorului Sfîntului Schit, Emil Ilie Părău.* (Pp. 173-174). Parafrazînd spusa unui istoric, pot trage concluzia: încă nasc Oameni în România! Slavă lui Dumnezeu!

Prefer să-mi închei în această notă înălțător-optimistă rîndurile despre cartea medicului-etnolog Dumitru Gălățan-Jieț.

Așa cum am făcut și-n *Cuvîntul înainte* al cărții pe care am avut cîntea să-l compun², îmi mai permit doar să reiau în articolul de față cîteva fraze menite reafirmării unor convingeri filologice: termenii-cheie ai volumului „nedeie“ și „muiere“ sînt autohtoni. A sosit de mult timpul renunțării la naivitățile lingviștilor secolelor al XIX-lea și al XX-lea de a tot căuta („cu lumînarea“ – după o vorbă bătrînească) etimologii pe aiurea, conform metodei sursologice, atîta vreme cît au curs și curg descoperiri arheologice uimind lumea despre civilizația străveche de pe aceste meleaguri explicabile numai printr-o continuitate de viață multimilenară. Tăblițele de la Tărtăria și plăcile de la Sinaia nu sînt falsuri, cum cred (nu doar din comoditate!) „specialiștii“, ci atestă scrierea și capacitatea de abstractizare a locuitorilor cu mult înaintea cuceririi cu scop de jaf sistematic înfăptuite de romani. În „leagănul vechii Europe“ (cf. Marija Gimbutas) care este spațiul carpato-dunărean se vorbea cu milenii înaintea nașterii latinilor! Din fericire, au apărut și lingviști onești precum Mihai Vinereanu care, în al său *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indoeuropeanistică* (București, Editura Alcor Edimpex SRL, 2008), indică originea prelatină, autohtonă („protoindoeuropeană“ scrie el) a peste 65% dintre cuvintele cercetate. Neintrînd în detalii, afirm că „nedeie“ și „muiere“ fac parte și ele dintre aceste cuvinte. Dacă pentru primul etimonul slav „nedělja“ (= duminică) e fantezist, căci doar în munții României s-au petrecut asemenea sărbători oierești și este exclus ca românii să nu fi avut un cuvînt pentru a le desemna (e, de fapt, viceversa: slavii stabiliți la sudul Dunării au împrumutat cuvîntul românesc, adaptîndu-i sensul după trebuințele lor de comunicare), pentru „muiere“ – denumire populară pentru „soție“, „nevastă“, „femeie căsătorită“ –, pe urma cercetărilor lui A. Walde, Mihai Vinereanu indică la

² Cum pe lîngă aceasta mi s-a încredințat și sarcina corectării variantei electronice tehnoredactate a cărții, cerîndu-mi iertare inser aici un fel de errata: la p. 129 alineatul 3, rîndul 7 se va citi: **sau** mai bine spus...; la p. 136, alineatul 3, rîndul 13 se va citi la îndemîna **tuturor** oierilor. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

originea substantivului radicalul „protoindoeuropean“ **mel-**, **(s)mel-** similar aceluia din „moară“ și „(a) măcina“, „(a) zdrobi“ – acțiuni cu siguranță familiare femeilor casnice. Trecerea consonantică **l**→**r** este frecventă în evoluția limbilor europene. Răspîndirea panromanică a celor două cuvinte constituie un argument că atît „muiere“ cît și „moară“ sînt de origine traco-dacă.

Întorcîndu-mă la etnologie, merită evidențiată observația pe deplin întemeiată a autorității în materie Dumitru Gălățan-Jieț: *În prezent, pentru a menține măcar spiritual tradiția transhumanței din România, un grup de cercetători încearcă să întocmească filme și materiale documentare pentru a înscrie transhumanța în patrimoniul UNESCO, fiind tot ce ne-a mai rămas de făcut în acest domeniu. Azi, mîine, cred că va trebui să facem același lucru și pentru nedei.* (P. 137).

Oare să fie întîmplător ca Nedeia din Poiana Muierii să fi fost ucisă după instaurarea regimului ateu în România, pe toată durata lui, și să fie reînviată după aruncarea comunismului la coșul Istoriei? Cu siguranță nu, pentru că „nimic nu-i întîmplător, totul e proniator“ (pr. Constantin Galeriu).

București, 4-6 prier 2021